

A demokratikus deficit*

A Civil Mozgalom, amelynek képviselőjében jelen vagyok e tanácskozáson, 2005 őszén jött létre, s azokat a pártoktól független fiatal magyar értelmiségieket, egyetemistákat tömöríti, akik a már régóta meglévő problémákat új módszerekkel kívánják megoldani.

Véleményem szerint ma a Délvidéken az egyik legnagyobb probléma a demokratikus deficit. A legutóbbi, a 2004-es választásokon ugyanis a délvidéki magyar választóknak csak kb. a 40 %-a ment el szavazni, s bár erre pontos adatok nincsenek, közülük is csak nagyjából 2/3 részben adták le voksukat magyar pártra. Ennek alapján megállapítható, hogy a délvidéki magyar pártok pillanatnyilag a délvidéki magyarságnak csak kb. 1/3-át tudják megszólítani, illetve aktivitásra készíteni.

Másrészt felvetődik bennem a kérdés, hogy beszélhetünk-e egyáltalán délvidéki magyar közösségről, vagy ez valójában csak egy virtuális közösség, s csak a szónoklatokban, a szavak szintjén létezik, de a valóságban, a tettek mezején már nem. Hiszen az elmúlt tíz évben nem volt egyetlenegy olyan témakör sem, amelyben a délvidéki magyar pártok közösen léptek volna fel. A közösségi létnek azonban vannak minimális követelményei.

Politikai dualizmus

Bár a Délvidéken jelenleg négy magyar párt működik, valójában csak kettőt (a VMSZ-t és a VM DP-t) tekinthetjük markáns szereplőnek. A kettejük szembenállása miatt politikai dualizmus uralkodik a Délvidéken, egy vég nélküli "játék", amely szinte önmagát generáló és fenntartó rendszer.

A két pártot vizsgálva megállapítható, hogy a tényleges politikai hatalommal rendelkező Vajdasági Magyar Szövetség a konszenzuális (megegyezésen alapuló) modell elkötelezettje, vagyis tevékenységében első körben a szerb érdekeket veszi figyelembe, s csak másodsorban,

a szerb érdekek által megszabott keretek között hajlandó a magyar érdekek felvállalására. Valójában "alibi-politizálás" folytat, s csak a hatalma megtartásához szükséges mértékben hajlandó felvállalni a magyar ügyeket, azt is elsősorban csak taktikai okokból, a látványos megnyilatkozásoknak, a szavaknak a szintjén. A magyar kormány alapjában véve passzív, s elfogadja a fennálló helyzetet, s a legerősebb magyar párttól nem kér számon különösebben semmit sem.

A Vajdasági Magyar Demokrata Párt öndefiníciója szerint is programpárt, s ebből következően elsősorban elvi politizálást folytat, s távol állnak tőle a pragmatikus megoldások. Viszont a választók akaratából tényleges befolyással és hatalommal nem rendelkezik (emiat valójában csak látszólagos a politikai dualizmus), s programjának megvalósítását is elsősorban egy külső erőttől, a magyar kormánytól várja.

Mint fentebb már kitértem rá, nem is tudunk addig igazán közösségről beszélni, míg a gyakorlatban nem létezik egyfajta "nemzeti minimum", amelyben a magyar pártok fenntartás nélkül egyetértenek, s hajlandóak közösen is fellépni a cél érdekében. Hiszen a VMSZ-t gúzsba köti az általa fő prioritásként felvállalt konszenzuális modell, a VM DP pedig, programpárt lévén, nagyon kevéssé hajlik a kompromisszumos megoldásokra. Így évek óta tart ez az állandó kötélhúzás, aminek sajnos napjainkban sem látjuk a végét.

A problémák gyökere strukturális természetű

Véleményem szerint a Délvidéken pillanatnyilag megfigyelhető problémák gyökere strukturális természetű, a Délvidéken kialakult "rendszer"-ből eredeztethető.

A legsúlyosabb probléma a politikai szféra abszolút uralmának kialakulása s dominálása a többi érdekkör felett. A politikai mellett egy közösség esetében beszélhe-

* Elhangzott a "Határon túli magyarság a 21. században" című tanácskozáson, amelyet Sólyom László, a Magyar Köztársaság elnöke hívott össze.

tünk civil működési területről, a gazdaság, a média stb. szférájáról. Mindegyiknek megvan a specifikus vezérelve, ami valójában működteti. Így a politikai esetében ez a hatalom megszerzése, illetve megtartása, a civil szféra esetében a közösség szervezése, a gazdaságban a gazdasági hatékonyság biztosítása, a médiában a tájékoztatás, a hírtér stb.

A Délvidéken a politikai szféra rátenyerelt a többi szférára, s megszüntette autonómiájukat, elnyomta vezéreiket, s a sajátját, a hatalom megtartásának elvét tette mindenhol uralkodóvá. Ezzel súlyosan deformálta a délvidéki magyar közösséget, s aláasta annak természetes dinamikáját, fejlődését. Ennek következménye lett többek között az, hogy a délvidéki magyarság 60%-a passzivitásba vonult, s egyre nagyobb része (most nagyjából a 10%-a) inkább szerb orientációt választott.

A Délvidéken a politikai szféra vezényletével (s itt a legerősebb magyar pártot, a Vajdasági Magyar Szövetséget terheli a felelősség) kialakult egy rendszer, amely a fenti folyamatnak a manifesztálódott változata (a politikai szféra rátenyerelése a többi szférára) s amely gúzsba köti a közösség egészséges fejlődését.

Ez egy hierarchikus rendszer, melynek csúcsán a párt vezetősége áll, s az egész rendszert egyetlen elv hatja át: a megszerzett hatalom megtartása. A rendszer magában foglalja a civil szféra, a gazdasági, a média, az egyház egyes részeit – különböző mértékben, de nagyon kevés szervezet létezik tényleges autonómiával a rendszeren kívül.

Ez egy önmagát generáló s nem megújító rendszer, hiszen a hatalom megőrzése egy statikus dolog, s ezért a rendszer óztkodik mindenfajta újítástól, hiszen fél a bizonytalansági tényezőktől.

A rendszer egyes szintjei között nagyon magas a személyi átfedések aránya, s ez egyfajta "közéleti skizofréniához" vezet: ugyanazon személy egyszerre a legkülönbözőbb, sokszor egymással nem összeférhető, egymásnak ellentmondó szerepet tölti be. Itt felhozhatnánk a délvidéki magyar közösség számbeli kicsinységét, az értelmiség szűk rétegét, de ennek ellentmond a fiatal, több diplomás értelmiség negligálása. Itt egyszerűen arról van szó, hogy a rendszer statikussága könnyebben fenntartható kis létszámú szereplővel, másrészt gazdasági oka is van, hiszen a forráshiányos közegben több pozíció által a rendszer szereplői több helyről tudnak forrásokhoz jutni. Harmadrészt alapvető emberi tulajdonság a sikeresség iránti igény, s a délvidéki magyarság számára az elmúlt 16 év-

ben igencsak leszűkült a mozgástér, ezért mindenki küzd azért a kis terepért, ahol legalább látszólagos sikerélményt tud elérni. S ehhez természetesen foggal-körömmel ragaszkodik.

A rendszerben a legfontosabb emberi érték a párthűség

A rendszerben a legfontosabb emberi érték a párthűség, a pártnak való megfelelés. A rendszerbe csak az a személy kerülhet be, s ezzel élvezheti a rendszer nyújtotta előnyöket (munkahely, pozíció, anyagi juttatások, presztízs), aki elfogadja a rendszer legfontosabb mozgatórugóját, a párt hatalma megtartásának vezérelvét. A szakértelem nem elsődrendű prioritás, sőt félnek a szakértelemtől, hiszen a rendszert alkotó elit egy jelentős része alulképzett, s ezért pozícióját féltve fékezi a szakértelemmel rendelkezők bekerülését a rendszerbe.

A rendszer folyamatosan elfojtja a felbukkanó más típusú megközelítéseket, megoldásokat, s a kisebbség homogenizációjára törekszik. Hiszen a pluralizmus, ez az európai érték, számára a bizonytalansággal egyenlő, s idejében kíván elfojtani minden olyan kezdeményezést, amely esetleg a későbbiekben, közösséget szervező erővé válva, veszélyeztetné a párt hatalmát.

A rendszer legfontosabb támasza a média, amely a nagy tömeg felé folyamatosan közvetíti a rendszer üzenetét, valamint igyekszik negligálni a pluralizmus, a többszólamúság valódi kialakulását.

S végül, de ez már nem a rendszerből következik, a Délvidéken megfigyelhető egyfajta "kisebbségi dzsentrizmus", vagyis egy képmutató nemzetieskedés, a nagy szónoklatok, a nagy ünneplések, a „sirva vigad a magyar” - hozzáállás, közben pedig a valós cselekvés háttérbe szorul.

Repedések a rendszeren

Azonban e tökélyre fejlesztett rendszeren megjelentek a repedések. A legerősebb közülük a magyar szavazók egyre nagyobb részére kiterjedő passzivitás, másrészt az autonóm civil szféra megerősödése (egyes településeinken a helyi közösségek szintjén a magyar civil szféra már maga mögé utasította a pártokat). Harmadrészt a vállalkozó réteg, érzékelve a politikai szféra érdektelenségét, egyre inkább a saját útját keresi, s csak a maga érdekében használja fel időnként a pártok nyújtotta lehetőséget.

Negyedrészét pedig az egyház masszívan áll a maga lehetőségeivel a háttérben (az egyik legnagyobb szervezeti háló, infrastruktúra, közösség-szervező erő).

A megoldás

Véleményem szerint a megoldás az egyes szférák teljes autonómiájának a megteremtése lenne, s ezzel a politikai szférát a saját területére kellene visszazsorítani. Tehát ezen belül meg kell teremtenünk egy autonóm civil szférát is, amely kontrollszerepet töltené be a politikai szféra irányába, alulról jövő kezdeményezéseket csatornázná be, s egyúttal újra aktivizálná a lakosságot a magyar ügyek mellett.

Ezzel párhuzamosan a rendszer is széthullana, s a hierarchikus szerveződés helyett a mellérendeltségi vi-

szonyt kellene megteremteni a szférák között, illetve a hálózatosság elvét kellene uralkodóvá tenni.

Meg kellene becsülni a szakértelmet, az őt megillető legfontosabb prioritásként kellene kezelni, s ezzel a tudás társadalmát kellene a Délvidéken is megteremteni.

A háttérbe szorított fiatalságot, egy új nemzedéket kell helyzetbe hozni, amely rendelkezik azzal a naprakész tudással, amivel hathatósan reagálhat a modern kihívásokra, s ezzel organikusán tudja megújítani a délvidéki magyar közösséget.

S végül nagyon fontos a kisebbségi pluralizmus megteremtése, egy szellemi pezsgés elősegítése, aminek a segítségével újra élettel telne meg a délvidéki magyarság.

Budapest, Sándor-palota, 2006. május 4.

